

=NOTA=

Van: Convenantpartners Antibioticaresistentie Dierhouderij
Betreft: Extra maatregelen ter bestrijding van antibioticaresistentie in de Nederlandse dierhouderij, bovenop het Convenant antibioticaresistentie dierhouderij
Opgesteld: September 2010

ALGEMENE ACHTERGROND

Antibacteriële middelen (antibiotica) hebben sinds hun ontdekking door Alexander Fleming in 1928 een enorme bijdrage geleverd aan de gezondheid van mens en dier. De ontwikkeling ervan wordt beschouwd als één van de grootste medische innovaties ooit. Antibiotica worden reeds decennialang succesvol toegepast en hun beschikbaarheid levert een belangrijke bijdrage aan de gezondheid en levenskwaliteit van mens en dier.

Naast deze positieve aspecten kent het gebruik van antibiotica ook een schaduwzijde, namelijk de ontwikkeling van resistentie. Door *Darwinaanse* selectie zullen micro-organismen, bij blootstelling aan een antibioticum, na enige tijd een ongevoeligheid voor het middel ontwikkelen.

Eind jaren veertig, slechts vier jaar nadat *penicilline* in massaproductie werd genomen, werd al resistentie bij bepaalde bacteriestammen waargenomen. Sindsdien worden steeds complexere resistenties bij bacteriën aangetroffen en worden frequenter pathogenen geïsoleerd die voor meerdere soorten antibiotica ongevoelig zijn geworden (multiresistentie). Met name multiresistente pathogenen kunnen vanwege hun moeilijke behandelbaarheid tot zorgwekkende problemen leiden in de humane en veterinaire gezondheidszorg. Derhalve heeft de beheersbaarheid van resistentie-ontwikkeling hoge prioriteit, om nu en in de toekomst verzekerd te kunnen blijven van veilige en werkzame antibiotica voor de succesvolle behandeling van infecties bij mens en dier.

Het staat vast dat, naast andere factoren zoals mondialisering en onzorgvuldig humaan gebruik, ook het huidige antibioticumgebruik in de Nederlandse dierhouderij een bijdrage levert aan de antibioticaresistentie-ontwikkeling in micro-organismen. Derhalve zal een deel van de oplossing van dit vraagstuk in de Nederlandse diersector moeten worden gezocht én gevonden.

In 2008 is door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) een Taskforce Antibioticaresistentie Dierhouderij ingesteld, waarin alle partijen uit de dierlijke productieketens – inclusief de verwerkende bedrijven- zijn betrokken. De vier belangrijkste diersectoren (varken,

runderen, vleeskalveren en pluimvee) hebben –samen met een reeks van andere partijen en in samenspraak met het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL) - eind 2008 convenantsafspraken gemaakt, waarin een groot aantal maatregelen zijn vastgelegd om tot oplossing van het resistentievraagstuk te komen.

Deze maatregelen richten zich op de verankering van de relatie tussen dierenarts en dierhouder en hun verantwoordelijkheden in het voorschrijven, leveren en toedienen van antibiotica. Tevens is het volledig transparant maken van het antibioticumgebruik door registratie op dierhouderijen en dierenartsenpraktijken en de vergelijking (*benchmarking*) hiervan in deze convenanten vastgelegd, naast de invoering van bedrijfsgebonden behandelplannen voor antibioticumgebruik –op basis van wetenschappelijk onderbouwde formularia- en overige trajecten voor diergezondheidsverbeterende maatregelen.

Onder het toezicht van de Stuurgroep Antibioticaresistentie Dierhouderij (commissie Werner) en de sectorele werkgroepen wordt hard gewerkt aan de implementatie van deze convenantsafspraken en lijken de eerste, hoopvolle signalen van de gewenste trendbreuk in antibioticumgebruik zich af te tekenen.

VRAAG VAN DE MINISTER VAN LNV

Vanwege de zorg over het voorkomen van multiresistente organismen in dieren en een mogelijke relatie met de humane gezondheidszorg, heeft de Minister van LNV in samenspraak met de Minister van VWS, na een debat in de Tweede Kamer en op basis van de adviezen van een deskundigenberaad, aangegeven te willen komen tot aanzienlijke reducties in het antibioticumgebruik van de Nederlandse dierhouderij.

In haar brief van 16 april jongstleden verzoekt de Minister van LNV de convenantpartners om met voorstellen te komen –bovenop de bestaande afspraken uit 2008- die zullen leiden tot een afname van het totale antibioticumgebruik in 2011 van tenminste 20% en een reductie van tenminste 50% in 2013 - beide ten opzichte van 2009- in de Nederlandse dierhouderij.

ANTWOORD VAN DE CONVENANTPARTNERS

De convenantpartners herkennen en erkennen de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de Nederlandse dierhouderij en de noodzaak om tot een substantiële afname van het totale antibioticumverbruik te komen, ter terugdringing van de antibioticaresistentie. Hiertoe is de uitvoering van de convenanten voortvarend ter hand genomen.

Door het LEI wordt een geringe afname van het gebruik in 2009 gerapporteerd. Om deze gewenste trend een extra impuls te geven, ondersteunen de convenantpartners de door de Minister

geformuleerde reducties van tenminste 20% en 50% -ten opzichte van het normjaar- en maken genoemde reducties tot ambities van het te voeren beleid.

De convenantpartners willen bovendien nog een extra inspanning leveren en komen met voorstellen om het gebruik van antibiotica die van kritisch belang zijn voor de volksgezondheid sterk te reduceren. Daarmee committeren zij zich om de aankomende jaren een pro-actieve en constructieve bijdrage te leveren om tot verantwoord antibioticagebruik in de dierhouderij te komen.

VOORGESTELDE AANPAK

De voorgestelde aanpak om gericht tot verantwoord antibioticagebruik te komen is een combinatie van **kwantitatieve vermindering én kwalitatieve verbetering**. In deze aanpak speelt de zorgvuldige **registratie van antibioticagebruik** door dierhouders en dierenartsen een sleutelrol, omdat verantwoord gebruik begint bij het gebruik te meten én te verantwoorden. Tevens zal een op te richten onafhankelijk, toezichthoudend instituut –de Stichting Diergeneesmiddelenautoriteit- normen definiëren voor verantwoord antibioticagebruik, op basis waarvan zowel het antibioticagebruik op dierhouderijen als het voorschrijfgedrag van dierenartsen, getoetst kan worden.

KWANTITATIEVE VERMINDERING

De vermindering van antibioticagebruik richt zich op zowel profylactische, metafylactische als curatieve therapiën. Naar verwachting zal een restrictievere inzet van groepsmedicaties substantieel bijdragen aan de verwezenlijking van de doelstellingen. Enerzijds vermindert zo'n restrictievere inzet het totale antibioticagebruik, anderzijds kan het ook een sterke bijdrage leveren aan de beperking van resistentie-ontwikkeling, door verminderde blootstelling en derhalve beperktere selectiedruk. Per diersector zal het gebruik van antibiotica in (groeps)medicatie aan duidelijke en strikte criteria moeten gaan voldoen, betreffende therapeutische noodzaak, benodigde diagnostiek, type antibioticum, dosering en therapieduur.

Ter vervanging van genoemde medicaties dienen extra flankerende maatregelen te worden ontwikkeld om de diergezondheid en het dierenwelzijn te waarborgen. Hierbij moet gedacht worden aan verdere optimalisatie van onder andere huisvesting, hygiëne, voeding, vaccinatie en diermanagement, ter verlaging van de infectiedruk én verbetering van de weerstand van het dier, naast bijvoorbeeld snelle en complete uitwisseling van diergezondheidsdata tussen verschillende schakels in een keten.

Alleen het antibioticagebruik verminderen middels verboden en restricties kan leiden tot onaanvaardbare ziekte en sterfte onder dieren.

KWALITATIEVE VERBETERING

Door het diergeneeskundig gebruik van groepen van middelen die van kritisch belang zijn voor de humane gezondheid -zoals aangegeven in het WHO-rapport van 2007- aan strenge voorwaarden te laten voldoen, wordt de kans op antibioticaresistentie-ontwikkeling tegen deze therapeutica in de dierhouderij geminimaliseerd. Als voorwaarden voor gebruik zullen toedieningen op individuele basis, uitsluitend in gezondheid- of welzijnsbedreigende situaties, op basis van uitgebreide veterinaire diagnostiek en monitoring en op geleide van gevoeligheidstesten plaatsvinden. Per sector zal - binnen de eisen van de kwaliteitssystemen van de primaire sector en binnen de kwaliteitssystemen van de dierenartsen en geruggesteund door de overheid - worden voorzien in een niet dan wel uiterst restrictief en slechts onder stringente voorwaarden inzetten van voor de volksgezondheid kritische therapeutica; dit alles in nauwe samenspraak met de op te richten Stichting Diergeneesmiddelenautoriteit (SDa).

TRANSPARANTIE DOOR REGISTRATIE & BENCHMARKING

Een cruciaal onderdeel van de gekozen aanpak is volledige transparantie van het antibioticumgebruik in de dierhouderij, door registratie van alle voorgeschreven, toegediende en gebruikte antibiotica door dierenartsen en dierhouders. Alle gebruikte antibiotica dienen te worden geregistreerd in een centrale database (VetCis), zodat er op dierenartsenpraktijkniveau controle en vergelijking op kwantiteit en kwaliteit van het gebruik plaats kan vinden. Alles is er op gericht eind van dit jaar de registratie van gebruikte antibiotica gerealiseerd te hebben.

Daarnaast dienen alle toegediende antibiotica door dierhouders centraal geregistreerd te worden, waardoor het antibioticumgebruik op dierhouderijniveau in beeld kan worden gebracht. Zo kan sectoraal het gebruik tussen individuele dierhouderijen worden gekwantificeerd en vergeleken (*benchmarking*). Deze *benchmarking* moet dierenartsen en dierhouders stimuleren tot weloverwogen en verantwoorde inzet van therapeutica. Voor zogenaamde 'veelgebruikers' worden speciale programma's of flankerende maatregelen ingesteld om tot reductie van antibioticumgebruik te komen.

DIERGEENESMIDDELENAUTORITEIT

Essentieel in deze gekozen aanpak is de instelling van een onafhankelijk en slagvaardig panel van deskundigen dat normen voor antibioticumgebruik kan vaststellen. De KNMvD heeft het voortouw genomen door de Stichting Diergeneesmiddelenautoriteit (SDa) op te richten. Onderdeel van deze stichting is een volledig onafhankelijke groep van deskundigen die per diersector normen vaststelt voor de kwantiteit van het gebruik, maar ook voor de keuze van de te gebruiken therapeutica. Deze normen zullen leidend zijn voor de kwaliteitssystemen bij de toetsing van het antibioticumgebruik op

dierhouderijen en het toezicht op het voorschrijfgedrag van dierenartsen. Over de uitgangspunten voor de op te richten SDa bestaat overeenstemming (zie bijlage).

BELANGRIJKE PUNTEN VAN AANDACHT

- **Voeders op attest en versleping**

Ter beheersing van antibioticaresistentie in de dierhouderij, is speciale aandacht vereist voor mengvoeders die op dierenartsattest worden geproduceerd en de daarmee samenhangende verslepingproblematiek in mengvoederfabrieken. De diervoederfabrikanten richten zich op het uitfaseren van deze vorm van gebruik en proberen tot die tijd versleping tot een minimum te beperken.

- **Communicatie en cultuuromslag**

De covenantpartners hechten groot belang aan goede communicatie met alle partijen over doelen, voorstellen en maatregelen. Dierhouders, dierenartsen, voorlichters, adviseurs en alle andere direct betrokkenen moeten het grote belang van een verminderd en verantwoord antibioticagebruik in de Nederlandse dierhouderij gezamenlijk omarmen. Dit vraagt om een cultuuromslag waarin de begrippen 'kwantitatieve vermindering', 'kwalitatieve verbetering' en 'transparante registratie' centraal komen te staan; minder, beter en transparanter.

Om maatschappelijk draagvlak voor de doelstellingen te verkrijgen, achten de covenantpartners het van belang om aan de samenleving zichtbaar te maken dat de dierhouderij op verantwoorde en pro-actieve wijze resistentie-ontwikkeling aanpakt. Hiertoe zijn meerdere acties geïnitieerd en zullen op korte termijn verdere communicatieplannen, -acties en -middelen worden ingezet. In dit kader is recentelijke een nieuwsbrief onder 70.000 dierhouders en stakeholders verspreid.

BELANGRIJKE RANDVOORWAARDEN

- **Wetenschappelijk onderzoek**

Middels nader wetenschappelijk onderzoek op het gebied van antibioticagebruik en antibioticaresistentie in de Nederlandse dierhouderij kan een duidelijker en gedetailleerder inzicht worden verkregen in de aard, vorm en samenhang van de huidige en toekomstige resistentieontwikkeling. Tevens dient te worden geïnvesteerd in initiatieven en alternatieven die kunnen bijdragen aan de vermindering van antibioticagebruik en resistentie-ontwikkeling in het algemeen. Te denken valt bijvoorbeeld aan onderzoek op het gebied van diagnostiek, diergezondheidsmonitoring, huisvesting, voeding, verzorging en vaccinatie. De overheid wordt gevraagd dit mede te ondersteunen.

- **Aanpak van veelgebruikers, onwilligen, *free-riders* en circuits buiten bedrijfsdierenarts om**

Om de geformuleerde reductie-ambities te realiseren is een voortvarende en effectieve aanpak van onwilligen en overtreders cruciaal. Niet alleen kan door hun onverantwoord antibioticumgebruik de volksgezondheid in gevaar worden gebracht, maar geen of weekhartige vervolging zal het draagvlak onder welwillenden voor de reductie-ambities ondermijnen. De convenantpartners constateren dat bij onderzoek, opsporing, vervolging en sanctionering van overtreders -naast een rol van de sector zelf- ook een zeer belangrijke taak en verantwoordelijkheid is weggelegd voor de overheid. Ook wordt actieve steun van de overheid gevraagd bij de verplichting voor dierhouders en dierenartsen om zich te committeren aan systemen –zoals IKB, SKV, KKM, VetCis, etc.- om de effectiviteit hiervan te verbeteren en een actieve rol te spelen in regelgeving ter ondersteuning van de door de convenantpartners ontwikkelde voorstellen en maatregelen.

SAMENVATTEND

De convenantpartners (zie bijlage) herkennen en erkennen de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de Nederlandse dierhouderij en de noodzaak om tot een substantiële afname van het totale antibioticaverbruik te komen, ter terugdringing van de antibioticaresistentie. Derhalve ondersteunen de convenantpartners de door de Minister geformuleerde reducties van tenminste 20% en 50% -ten opzichte van het normjaar- en maken genoemde reducties tot ambities van het te voeren beleid.

De convenantpartners kiezen voor een aanpak van kwantitatieve vermindering én kwalitatieve verbetering van het antibioticumgebruik. Transparantie door registratie, benchmarking van het gebruik, de opzet van een toezichhoudende onafhankelijke Stichting Diergeneesmiddelenautoriteit en de ontwikkeling van flankerend beleid vormen het fundament voor het succes van deze aanpak.

Daarnaast is onderzoek op het gebied van antibioticagebruik en antibioticaresistentie in de Nederlandse dierhouderij gewenst om een duidelijker en gedetailleerder inzicht te krijgen verkregen in de aard, vorm en samenhang van de huidige en toekomstige resistentieontwikkeling. De overheid wordt verzocht hieraan een constructieve bijdrage te leveren.

De convenantpartners constateren dat ook bij onderzoek, opsporing, vervolging en sanctionering van overtreders -naast een rol van de sector zelf- een zeer belangrijke taak en verantwoordelijkheid is weggelegd voor de overheid. Daarnaast verzoeken de convenantpartners de overheid een actieve rol te spelen in de totstandkoming van wet- en regelgeving ter ondersteuning van de ontwikkelde voorstellen en maatregelen voor verantwoord antibioticumgebruik in de dierhouderij.